

B·A·R

II

111491

ECONOMIA POLITICĂ CLASSICĂ

ȘI

NOUA ȘCOLĂ GERMANĂ

DE

NICOLAE BASILESCU

PROFESOR DE ECONOMIE POLITICĂ ȘI FINANȚE
LA
FACULTATEA DE DREPT DIN IAȘI.

BUCURESCI

1895.

PREȚUL UN LEŪ.

Omăgiu respectuos
Academiei Române

Din partea Autorului.

M. J. Ionescu
7

ECONOMIA POLITICĂ CLASSICĂ

ȘI

NOUA ȘCOLĂ GERMANĂ

ECONOMIA POLITICĂ CLASSICĂ

ȘI

NOUA ȘCOLĂ GERMANĂ

DE

NICOLAE BASILESCU

PROFESOR DE ECONOMIE POLITICĂ ȘI FINANȚE
LA
FACULTATEA DE DREPT DIN IAȘI.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA „VOINȚA NAȚIONALĂ“

STRADA BĂGANI, 5. (HOTEL KIRIAZI)

1895.

C. 2961.

ECONOMIA POLITICĂ CLASSICĂ

ȘI

NOUA SCOLĂ GERMANĂ

Economia politică, de și întrevădită de ceî vechi, — unele din fenomenele, cu cari ea se ocupă, analysate, chiar, cu uă pricepere și uă justeță adevărat pătrunzătoare, ca *divisiunea muncii* de Platon (1), ca *schimbul și moneda* de Aristot (2), — nu a devenit, totuși, un corp de principii, uă știință, de cât cu ilustra școlă a Phisio-craților, de la finele secolului trecut.

Sub influența lui Adam Smith și Ricardo, în Anglia, a lui Jean Baptiste Say, în Franca, și a discipulilor lor, Economia politică pare a ajunge la apogeul său.

Doctrinile ei sunt coprinse în câte-va principii simple, lesne de înțeles, cu ajutorul cărora toate problemele, toate dificultățile par ușor rezolubile.

Mediul său de acțiune, ca și elementele ce 'l agită, ca și principiile ce le explică, sunt, însă, toate luate dintr'ua lume ideală, care nici uă dată n'a existat și nu va exista.

Precum statuarul classic cioplește în blocul său de marmoră, — cu trăsuri luate de la mii de chipuri, ba

(1) v. Platon, *République*, trad. Victor Cousin t. IX, pag. 88 și ur.

(2) v. Aristot. *Politique*, trad. Barthélémy-Saint-Hillaire p. 30 și urm.

unele inspirate de propriul său geniū, — uă statue, care nu seamănă cu nici unul din ómenii, carí trăesc saū aū trăit veri-uă-dată, tot ast-fel, și economistul, din această școlă, 'și făurește in mintea sa un tip ideal, — egal in tóte timpurile și in tóte țerile, orí-care ar fi : naționalitatea lui, gradul lui de cultură, profesiunea lui, clasa lui socială, etc.

Toți ómenii, din tóte timpurile și din tóte țerile, sunt absolut aceiași, — supuși, in viața lor economică, pretulideni și in tot-d'a-una, acelorași legi eterne.

Din cauza acestei asemănări cu artele classice, Economia politică a lui Adam Smith și J. B. Say s'a denumit *classică*, și acesta, nu numai de acei ce împărtășesc vederile și tendințele ei, dar chiar și de acei ce le combat.

Orí, este lesne de înțeles, că,—aședată pe atari base, plecând de la principii cu totul abstracte,—sciința noastră nu putea duce de cât la soluțiunii imăginare, nepotrivite cu realitatea lucrurilor.

Lipsită de orí-ce control, ea a pășit din eróre in eróre.

Hărțuită din tóte părțile, — in neputință de a explica, cu formulele ei cabalistice, fenomenete complexe ale nouei vieți economice și sociale, Economia politică classică s'a dovedit încă de timpuriu neindestulătoare.

Atacată, cu invierșunare, chiar de economiști, ca James Lauderdale, in Anglia; ca Simonde de Sismondi, in Francia; ca J. G. Fichte, Adam Müller, Th. Bernhardt, Friederich List, in Germania; ca H. C. Carey, in America(1) etc., Economia politică classică abando-

(1) James Lauderdale, *Inquiry in the nature and the origin of public wealth*, 1804; Simonde de Sismondi, *Nouveaux Principes d'Economie Politique*, 1819; J. G. Fichte, *Der geschlossene Handelstaat, als Anhang zur Rechtslehre und Probe einer künftig zu liefernden Politik*,

nată, atât în practică ca și în teorie, de toți acei cari voesc să vadă clar și adevărat în domeniul său, mai că nu poate revendica așî un alt merit, de cît pe acela de a fi servit de punct de plecare noului socialism științific al lui Karl Rodbertus-Jagetzow, Karl Marx, Ferdinand Lassalle, etc.

Utilitatea ei practică este, în adevăr, cu desăvîrșire contestabilă.

La ce ar folosi cunoștința acestei științe, dacă toate premisele ei,—în loc să fie deduse din lumea reală,—sunt luate dintr'ună lume închipuită și aplicabile acesteia numai?

De sigur, că ori la nimic, ori,—și mai rău încă,—la învălmășirea spiritelor și dreptei judecăți; ceia-ce socialiștii au înțeles prea bine și utilizat, încă și mai bine.

Ah! Herr, — exclamă uă dată un tîner student german, către profesorul său; înaintea căruia trecuse toc-măi, cu mare laudă, examenul său de Economie politică clasică, — *ich möchte so gern etwas lernen!* (1).

Cu bunul său simț, sormanul student avea intuițiunea, că cu cunoștințele ce dobîndise din domeniul acestei științe, el nu se va putea, de sigur, călăuzi în viața de toate zilele.

Ca și Faust al lui Goethe, el ar fi putut, cu drept cu vînt, dar, ofta :

«Habe nun, ah, *Ökonomik*

«Durchaus studiert, mit heissem Bemüh'n

«Da stee ich nun, ich armer Thor!

«Und bin so klug als wie zuvor.

1800; Adam Müller, *Vorlesungen über die Elemente der Staatskunst*, 1800; Th. Bernhardt, *Versuch einer Kritik der Gründe welche für großes und kleines Grundeigentum eingeführt werden*, 1848; Friederich List, *Das nationale System der Politischen Ökonomie*, 1841; H. G. Carey, *Principles of Political Economy*, 1838.

(1) Lujo Brentano, *Die classische Nationalökonomie*, Leipzig 1888, p. 6.

Critica, însă, nu este destul.

Obligată a se controla, — față de inanitatea pretenșelor sale principii, — știința noastră a trebuit să-și caute noi fundamente.

Acestea nu erau greu de găsit.

În loc să invidieze, ca un óre-care economist engles, laboratorul unui chimist, economistul modern descinde în mijlocul societății, — în incinta marelui laboratoriu, — unde, pe fie-ce ți, infinite experiențe se îndeplinesc, și caută acolo, — în chiar viața reală, — adevăratele principii ale științei noastre.

Cu chipul acesta, Economia politică, din ideală și abstractă, a devenit uă știință *realistă* și *exactă*.

Intinzând, încă, aceleași cercetări, în timp și în spațiu, ea a devenit, tot de uă dată, și uă știință *istorică* și *socială*.

Meritul acestei transformățiunii revine întreg ilustrei pleiade de economiști germani, cari, mai ales în cele din urmă decenii, au clădit, ca să ție ast-fel, un edificiu cu totul nou pentru știința noastră (1).

«Orî-cine privește, cu nepărtinire, serviciile aduse în Germania, de la 1847 incoa, științei politico-economice, zice Kniess (2), acela se va convinge că în a doua ju-

(1) F. Hermann, *Staatswirtschaftliche Untersuchungen*; Bruno Hildebrand, *Die Nationalökonomie der Gegenwart und der Zukunft*; Lorenz von Stein, *Lehrbuch der Nationalökonomie*; Karl Kniess, *Die Politische Ökonomie*; Wilhelm Roscher, *Geschichte der Nationalökonomie in Deutschland*, și *System der Volkswirtschaft*; H. v. Mangoldt, *Volkswirtschaftslehre*; A. C. Schæffle, *Kapitalismus und Sozialismus, Bau und Leben des sozialen Körpers*; Adolph Wagner, *Allgemeine oder theoretische Volkswirtschaftslehre*; Schönberg, *Handbuch der Politischen Ökonomie*, etc.

Vedî și operele indicate la Nota 1, p. 28, Basilescu, *Introduțiune la Economia politică*.

(2) K. Kniess, *Die Politische Ökonomie*, p. 294.

mătate a secolului al XIX^{lea}, Economia politică a luat, față de edificiul științific fisiocrato-smithic, uă transformățiune, de o importanță tot atât de mare și pentru un cerc de fenomene tot atât de larg, ca și cea ce a avut loc, în a doua jumătate a secolului al XVIII^{lea}, de către teoria fisiocrato-smithică, față de mercantilism».

In a releva aceste diferențe, constă obiectul studiului de față.

I

O primă diferență izbucnește între cele două școli, de la chiar intrarea lor în câmpul de acțiune: una, — Economia politică clasică, — fără mițește societatea în atome, — în individe, — fără nici uă legătură între dênsele, nici în timp, nici în spațiu; cea-l'altă, — noua școlă germană, — din contra, le grupează, în sânul familiei, — în sânul națiunei, — și, în fine, în sânul marei societăți umane, creând atâtea entități diferite, — fie-care cu istoria și viața lor proprie, așa, precum ele, în realitate, și trăesc.

Pentru aceste organisme, — între trecut și viitor, — nu există nici uă discontinuitate; din contra, unul este cauza celui-l'alt.

Economia politică clasică nu vede în Istorie nici un interes; învățămintele ei, experiențele predecesorilor noștri sunt și rămân pentru ea pierdute; inducțiunea, de la particular la general, este singura methodă ce, după ea, ne pôte duce la descoperirea legilor eterne (1)!

Mai mult încă, Istoria propriei noastre științe, a în-

(1) J. B. Say, *Cours complet d'Economie politique pratique*, t. I, p. 5.

cercărilor făcute în diferitele epoce, pentru a pricepe fenomenele economice, nu merită nici uă oste-neală.

Istoria unei științe, crede J. B. Say (1), nu seamănă nici de cum cu uă narațiune de evenimente. Ea nu pôte fi de cât expunerea încercărilor, mai mult saū mai puțin fericite, făcute în diferite rânduri și în diferite locuri pentru a culege și a stabili în mod ferm adevărurile, din cari ea se compune; căci, ce am putea câștiga, dacă am culege opiniunile absurde, doctrinele criticate și cari merită de a fi? Ar fi, în același timp, inutil și puțin plăcut de a le desgropa; de aceea, și Istoria unei științe devine din ce în ce mai scurtă, cu cât știința se perfecționează.

În cazul, în care am cunôște perfectamente economia societăților, ne-ar importa foarte puțin de a ști ceea-ce p'edecesorii noștri aū visat asupra acestui subject și de a descri acéstă continuitate de pași greșiți, cari aū întârziat mersul omului în căutarea adevărului. Erorile nu sunt aceea-ce trebuie să învățăm, dar aceea-ce ar trebui să uităm!

Călă deosebire! Cu Roscher, Istoria, — Istoria faptelor, a evenimentelor, a *vieței reale* a popórelor, — a devenit adevăratul fundament al Economiei politice.

Descinđend din ilustra școlă a lui Justus Möser din Göttingen, — școlă, care a dat deja uă întreagă serie de mari cugetători ca Schlözer, Spittler, Sartorius, Meiners, Heeren, Bekmann, Hüllmann, Hegewisch, Anton, etc., — Roscher, pe atât de mare istoric cât și de versat philolog, grație unei lecturi întinse și variate, grație unui spirit practic și realist, și-a propus să prindă în cursul evenimentelor procesul de desvol-

(1) J. B. Say, op. citat. t. II. p. 537 și ur.

tare al popórelor și al Státelor și să deslege problemele sociale prin procesul economic (1).

Cu «Viața, opera și secolul lui Tukydidés»; cu «Devoltarea socialismului și comunismului»; cu «Politica și statistica systemului agricol»; cu «Systemul sêu de economie națională»; cu uă serie întregă de alte scrieri economico-istorice; dar, în fine, cu «Istoria Economiei Naționale», Roscher, — lărgind orizontul, până a coprinde, într'ua singură vedere, trecutul și prezentul, — a pus un noă obiectiv investigațiunilor nóstre.

«Ceea-ce noi căutăm zice Roscher, (2) este simpla descripțiune: mai ântêiú, a naturei economice și a trebuințelor poporului; al douilea, a legilor și instituțiunilor, destinate satisfacțiunei acestor din urmă; în fine, a succesului, mai mult saú mai puțin mare, pe care ele l'au avut».

Intr'adevăr, omul este un produs istoric și social; el este aceia ce 'l au făcut tóte tradițiunile trecutului, tóte vicisitudinile prin care el de veacuri a trecut și trece; el este aceia ce calitatea sa de membru al marelui societăți umane, ce calitatea sa de membru al culturii națiunii 'l face, pe fie-care zi.

Moștenitor al geniului generațiunilor trecute, însărcinat a transmite generațiunilor viitoare patrimoniul primit și inrodit cu propriiele sale sforțări, — omul de azi cu omul de ieri și cu omul de mâine trăește într'ua legătură continuă, indisolubilă. (3)

Instituțiunile de *drept public* și de *drept privat*, cari guvernă încă și azi, în societățile civilizate, atât persoanele cât și bunurile lor, nu sunt ele óre produsul

(1) v. Gustav Schmoller in «Zur Litteraturgeschichte der Staats- und Socialwissenschaften», p. 147 și ur., elogiul lui Wilhelm Roscher.

(2) Wilhelm Roscher, *Grundlagen der Nationalökonomie*, p. 59.

(3) V. Basilescu, *Introduțiune la Economia politică*, p. 5 și ur.

unuï lung șir de secole, produsul direct, chiar, al nemuritorului geniù greco-roman ?

Literatura, artele, filosofia, politica, etc., nu 'șî caulă, încă și azi, punctul lor de reazim, sorgintea la cari ele se adapă, în bogățiile nesecate ale antiquităței ?

Dar, problemele sociale, cari atât de teribil sgudue azi edificiul societăței nóstre, nu sunt ele o urmare a constituțiunei politico-socială, pe care noi am moștenit-o de la Greci și de la Romani ? Nu aũ agitat ele óre, — póte cu mai multă cerbicie, cu mai multă cruzime chiar, — și lumea vechiă ?

De sigur, că acel care refusă să cerceteze pe omul de erî și să-î scruteze trecutul, până în cel mai adânc întuneric al timpului, acela nu va putea cunoște nici pe omul de azi — și, mai puțin, încă, va putea prejudeca de sórta lui de mâine.

Istoria ! iată singura făclie, în stare de a lumina și prezentul și viitorul !

II)

Carî sunt mobilurile, carî îmboldesc pe om în lupta lui economică ; carî 'l călăuzesc în raporturile lui cu cei-alți ómeni?

Economia politică classică răspunde pur și simplu : egoismul, interesul personal, (*sel/interest*).

Discipulii lui Adam Smith merg, însă, și mai departe de cât magistrul lor(1).

J. Prince Smith, fondatorul școlii germane liber-schimbiste, susține, că pentru propășirea bunului traiu, un singur drum este posibil : libertatea fie-căruia ; că fie-care înțelege propriul său interes mai bine de cât un altul și mai bine de cât alt ceva. Iar obiecțiunei că, prin deslănțuirea, fără frâu, a egoismului, propriul interes nu se va realiza de cât cu paguba celor-l-alți, el răspunde că acesta nu se poate fără violență ; că, din contră, în comerțul liber, nimeni nu poate realiza propriul său bine, fără a tinde să realizeze și pe acela al celor-l-alți (2).

(1) v. Kniess. *op. cit.* p. 223 și ur.

(2) I. Prince Smith în *Renzsch Handwörterbuch der Volkswirtschaftslehre* p. 438 și ur.

Bastiat a ridicat, până la nori, puterea și binefacerile *interesului personal* ; în jurul lui, el a strâns cu uă admirabilă măiestrie acele cercuri nesfârșite de încântătoare iluziuni : *Harmoniile lui economice*.

Orî-ce om venind în lume, pretinde Bastiat, (1) aduce cu dînsul un *motor* și uă *lumină*. Motorul este acea impulsivă intimă, irresistibilă, esența tuturilor forțelor noastre, care ne face să fugim de Rău și să căutăm Binele. El se chiamă : instinct de conservățiune, interes personal sau privat. Sub influența lui, omul, — arzător după fericire gata a o prinde, — pôte căuta binele său în răul altuia. Inșă, forța individuală, ast-fel rătăcită, provăcă de uă-dată opozițiunea tuturilor celor-l-alte forțe analoge, cari, prin natura lor, rēpugnând răului, resping înștiști și o reprimă. Că chipul acesta, se realisă progresul, care, pentru a fi fost scump plătit, nu este măi puțin un progres. El resultă din impulsivă înăscută, universală, inerentă naturei noastre, condusă de uă inteligență, adesea greșită, și supusă unei voințe, adesea decăzută. Oprit în mersul său de Eróre și Inștiști, el întâlnește, pentru a le învinge, sprijinul a tot puternic al Responsabilităței și al Solidarităței. Acest mobil intern, neperitor, universal, care residă în orî-ce individualitate și o face ființă activă ; acēști tendință a orî-cărui om de a căuta fericirea, de a evita nenorocirea ; acest efect, acest compliment necesariū al sensibilităței, fără de care ea nu ar fi de cât un flagel inexplicabil ; acest fenomen primordial, care este origina tuturilor acțiunilor omenești ; acēști forță atractivă și repulsivă, numită marele ressort al Mecanicei sociale, — *interesul personal* este cauza orî-cărui rău și a orî-cărui bine, imputabil omului, și nici că se pôte alt-fel, pentru că el determină tôte actele noastre.

(1) Frédéric Bastiat, *Harmonies économiques*, p. 631 și ur.

Intr'un cuvânt, omul nasce animat și trăește împins de un singur mobil : interesul personal, egoismul ; aceasta, grație unei acțiuni magice, invisibile, care dirige toate forțele din sânul societăței, — este, prin el însuși, indestulător de a realiza, de uă dată, și binele individual și binele general.

Uă atare concepțiune unilaterală însă, nu răspunde nici realității faptelor, nici unei analyse seriose a facultăților, cu cari sufletul omului este înzestrat, și, în fine, nici moralei, — călăuza supremă, către care omul, în tot-de-una, trebuie să'și îndrepte vederea.

Da, omul este și trebuie să fie mișcat, în primul loc, de interesul personal de conservațiune și de ameliorațiune.

Un asemenea mobil este și permis și moral ; mai mult încă, el este, pentru individ, și uă datorie morală, și pentru acela ce 'l uită, el pôte deveni chiar fundamental unei obligațiuni legale.

El este temelia familiei și a Statului ; el este pârghia economiei domestice.

El silește pe om la lupta de toate zilele ; el 'l face să producă pentru alții, producând pentru el însuși.

De multe ori însă, acest mobil degenerază într'ua desmăsurată iubire de sine, — în *egoism*.

Sub influența lui, omul perde ori-ce cumpăt ; singurul său obiectiv este propriul său avantajii. Că aceasta ar putea fi contrariu interesului general ; că el ar putea vătăma drepturile și interesele legitime ale altora, toate acestea 'i sunt egale : indiferența, lipsa de scrupule, animositatea, dorința de a 'și apropria lucrul altuia, iată cortegiul său obicinuit ! (1).

El este contrariul iubirei de aproapele, sentimentului social ; el este imoral și combaterea lui prin educa-

(1) K. Kniess, *op. cit.* p. 236 și ur.

țiune, religiune și lege este ordonată și din punctul de vedere moral, ca și din punctul de vedere social (1).

Negreșit că omul, împins de egoism, 'și încordează, de multe ori, forțele peste măsură; că el realisă, chiar, minuni; totuși, nici uă scusă nu pôte legitima exce-sele lui.

«Egoismul, zice Kniess (2), conține acéastă contradicțiune: el coprinde un element *privativ* și unul *negativ*, care nu se pôte însofi, cu tot ce nu concordă cu *Eul* fie-căruia. Iubirea de sine este un sentiment normal și moral pentru toți ómenii; egoismul, însă, este numai un caracter particular al individului; el este uă stare anormală a naturei omului și a fost considerat ca un ce imoral la tóte popórele și în tóte timpurile. Ori, cu cât este de profitabil Statului și tuturilor, în genere, ca fie-care să hrănescă sentimentul iubirei de sine, cu atât egoismul este de contrariu binelui general; el conduce la răsboiul fie-căruia contra celor-l'alți».

Dar iubirea de sine, bine înțeleasă, nu exclude nici de cum amorul de aproapele. Innăscut în om, acesta forméză legătura insolubilă, care sudează, la uă-l'altă, pe ómeni: în familie, în națiune, și în societate; ameliorat, prin educațiune și religiune, el a inspirat omului, în tóte timpurile, un sentiment de devotament, și chiar de sacrificiu către aprópele seú.

Un atare mobil, de uă influență, de multe ori, atât de hotărătóre în viața individelor ca și în cea a națiunilor, nu trebuie dară negles.

Așia dară, omul naște cu dreptul de a trăi și, în consecință, cu dreptul de a exercita facultățile cu carí natura 'l-a înzestrat pentru a 'și întreține viața și realisa, chiar, scopurile superióre, cu carí el vine în lume.

(1) G. Schönberg, *Handbuch der Politischen Œkonomie* t. I. p. 8.

(2) Kniess, loc. cit supra.

Omul, însă, naște în mijlocul societății, în mijlocul, prin urmărire, al altor oameni, cari toți au și ei aceleași drepturi egale cu ale sale.

Din această ciocnire de drepturi și de interese contrarii, nasce un drept și un interes superior tuturilor drepturilor și intereselor individuale, *dreptul și interesul social*, adică dreptul și interesul tuturilor contra dreptului și interesului fie-cărnia.

Principiul fecund în aplicațiunea lui practică, și care a revoluționat, putem zice, întreaga organizațiune socială și economică, din perioada precedentă.

Ast-fel, pentru a nu lua de cât un exemplu, teoria clasică ne învață că principiul economic dominant în producțiunea și consumațiunea avuțiilor, trebuie să fie : că scopul propus să se obțină cu cât mai puține cheltuieli de forțe și materii ; că, în special în producțiune, să se consume, cât se poate, mai puțin de cât se produce ; că — într'un cuvânt, — producțiunea avuțiilor este, pentru economist, scopul final.

Noua școlă observă, din contră, că printre forțele întrebuintate în producțiune sunt și oamenii, — adică un element social ; că aplicațiunea principiului economic de mai sus, — fără nici uă rezervă sau restricțiune, — poate conduce la uă exploatațiune inumană a acestor forțe, la degradațiunea, chiar, a unor întregi clase sociale, la slăbirea și decrepitarea națiunii însăși.

De aceea, interesul personal al producătorului trebuie să fie mărginit și determinat de interesul social.

Acest postulat nu a rămas uă simplă teorie de școlă. El a inspirat politica economică a Imperiului german din ultimii ani, și tinde a gonii, de pretutindenii, domnia *indiferentismului* și *abdicațiunei*, ascunse sub masca unui pretins respect de libertate.

Politica de *laissez-faire*, *laissez passer*, *le monde va de lui-même* (Gournay), pronată de Economia politică

clasică, nu este, după expresiunea nemerită a lui Auguste Comte, de cât uă *demisiune solemnă*, pe care această sciință o dă față de dificultățile grave și complexe, pe cari noua organizațiune economică a societăței, — provocată de transformațiunea radicală a tehnicei industriale, — le rădică azi cu atâta impetuositate.

Rolul Statului a fost în consecință lărgit (1). În loc ca Statul să stee cu brațele încrucișate și să asiste la sfôrțările, de multe ori zadarnice, a membrilor săi; la răsboiul înviersunat al unora în contra celor-l'alți; la deslănțuirea fără frâu a futurilor pasiunilor și a tuturilor lăcomiilor, — Statul a luat în mână înalta protecțiune a forșelor muncitóre; el s'a făcut tutorul celor nevoiași, sprijinitorul celor slabi, moderatorul tuturilor exceselor; Statul ș-a asumat un indoit rol: *ethic* și *social* (2).

(1) «Statul, — zicea bătrânul împărat Wilhelm, în *Expunerea de motive a proiectului de lege pentru asigurarea obligatorie în cas de accidente*, — trebuie să se comporte, de aci înainte, față de membrii săi, în uă mai înaltă măsură de cât a făcut'o; este pentru el, nu numai uă datorie de umanitate și de creștinism, de care toate instituțiunile sociale trebuie să fie pătrunse, dară încă uă obligațiune, uă cerință a politicei sale de conservațiune, al cărui scop cată să fie de a face să pătrundă până și în clasele sociale cele mai de jos, cari, în același timp, sunt și cele mai puțin instruite, *ideea că Statul nu este numai uă instituțiune necesară dar încă și uă instituțiune utilă*».

(2) V. Basilescu, *Introducțiune la Economia politică*, p. 73 și ur.

III

Care este scopul cercetărilor științei noastre ?

Economia politică clasică răspunde : căutarea legilor naturale și eterne, care presidă la viața economică a popórelor și a individelor.

Organisațiunea artificială a națiunilor, după J. B. Say, (1) se transformă după timpuri și după locuri, pe când legile naturale, cari presidă la întreținerea și conservațiunea lor, sunt aceleași în toate țările și în toate timpurile. Ele erau aceleași la cei vechi ca și astăzi ; numai, că acum ele sunt mai bine cunoscute. Capitalurile alimentau industria Phenicianilor, în același mod cum ele alimentă pe aceia a Englesilor ; însă, numai de câțiva ani se cunoște natura lor, modul în care ele operă și ce efecte, ele produc, efecte pe cari, de sigur, cei vechi le vedeau ca și noi, de și nu și le puteau explica ; căci, natura este vechiă, iar știința este nouă. Cunoștința, dară, a legilor naturale și constante, formează după J. B. Say și întreaga școală clasică, obiectul Economiei politice.

Ori, cea-ce caracterisă *legile naturale, constante, e-*

(1) J. B. Say, op. cit t. I, p. 2.

terne ale naturii, nu este numai uă simplă corelațiune între cauză și efect, orî-cât de constantă ar fi ea.

În legile naturii, acțiunea apare în tot-d'a-una aceeași, *absolut constantă*, și efectul ei, *absolut mărginit*; căci, aceea-ce caracterisă și definește *legile naturale* este, precum prea bine zice Rümelin (1), lipsa orî-că-rei excepțiuni.

În lumea economică, forțele ce o agită, nu numai că, în ele însăși, sunt varii, — după chiar mobilurile, cari le determină, — dară, încă, și acestea, la rëndul lor, sunt ele óre absolut libere și independente în expansiunea lor? De cele mai multe-orî, acțiunile ómenilor nu sunt ele determinate și influențate de tradițiunile istorice, de legile politice și sociale, de situațiunea politică și geografică a țerei, de bogățiile orî sărăcia solului, etc., de mii de alte împrejurări, cari tóte scapă de sub imperiul *legilor eterne, constante, aceeași pretutindenî și în tot locul?*

Tóte aceste varii cauze conduc la varii rezultate: ast-fel, națiuni, despărțite printr'un simplu pârîu, — ba, chiar, printr'ua linie de hotar convențională, — presintă între ele mai mari diferențe economice, de cât altele pe cari Oceanul le separă; pentru-că, și viața economică a popórelor nu este și ea, de cât tot un produs istoric și social.

Din acéstă concepțiune reală a evoluțiunei economice, a rezultat pentru Economia politică uă altă îndatorire; în loc să-și piardă timpul cu căutarea unor pretinse legi eterne, cari ar presida la produțiunea, distribuțiunea și consumațiunea avuțiilor, ea 'și-a propus un țel mai modest, dar mai practic și mai util: cercetarea desvóltărei istorice, de până acum, a națiunilor și determinarea exactă a actualei stări de lucruri.

(1) Rümelin, *Begriff eines sozialen Gesetzes*, p. 6.

Tot școlă germană se datorește și această nouă achișiune pentru știința noastră și, în special, lui Karl Kniess (1).

Iată, prin urmare, cum din chiar prefața științei noastre, izbucnesc radicale diferențe, între cele două tendințe: *Economia politică classică* și *Economia politică socială* (2), fondată de noua școală germană.

Așiu putea să le resum într'un singur cuvânt, zicând: una este uă știință de cabinet, de diletant speculativ, perdut în coniecturi irrealisabile; pe când cea-l'altă, este uă știință practică de guvernământ; una duce la abstract, cea-l'altă la pozitiv.

Ast-fel considerate, lesne se póte, de pe acum chiar, judeca despre rezultatele lor.

Să examinăm, însă, pentru a ne convinge, câte-va dintr'ênsele, pe cele mai importante.

(1) K. Kniess, *op. cit.* p. 349 și ur.

(2) Zic *socială*, pentru a accentua elementul social, care i servă de basă și care o diferențiază în mod absolut de cea-l'altă, în care elementul individualist, — *individualismul*, — este caracterul și dominant și determinant.

IV

A produce, în sens economic, înseamnă a crea *Valori*. Omul nu poate, în sens fizic, nici crea, nici distruge un singur atom; el nu poate de cât să imprime lucrurilor, cari există în natură, calități utile, să le facă apte a satisface trebuințele sale, sau să augumente aceste calități; toate aceste lucruri, ast-fel formate sau transformate, sunt *avuții*, *valori* (1).

Ce reprezintă, însă, uă *Valóre*?

Cantitatea de muncă, pe care producțiunea ei ă costat'o, răspunde Adam Smith.

Dar prețul ei real, adică acea ce ea va costa pe acela, care ar voi să o producă?

Cantitatea de muncă și de osteneală, ce el va trebui să'și impună, pentru a o putea obține (2).

Ricardo, de și acceptă teoria lui Adam Smith, face, însă, uă distincțiune: *valórea* lucrurilor depinde, după el, a) de raritatea lor; b) de cantitatea de muncă, necesară pentru a le obține).

(1) J. B. Say, op. citat, p. 81.

(2) Adam Smith, *Recherches sur la nature et les causes de la richesse des nations*, tradus de Germain Garnier, ed. Guillaumin et Comp., 1859 p. 123.

Sunt, zice Ricardo, lucruri a căror valoare nu depinde de cât de raritatea lor. Nici uă muncă nu pôte spori cantitatea lor; nici uă abundență, ori cât de mare, nu le pôte scădea valoarea lor; ast-fel sunt: tablourile precioase, statuele, cărțile și medaliile rare, vinurile de uă calitate aleasă, cari nu sunt produse de cât de unele localități în număr limitat. Valoarea lor este absolut independentă de cantitatea de muncă necesară producțiunei lor; ea variază după averea și gustul celor ce doresc să le dobândească. Ele, însă, nu formază de cât uă mică parte din numărul mărfurilor, cari sunt obiectul transacțiunilor zilnice. Cu mult mai mare, din contră, este numărul lucrurilor trebuincioase produse de industrie; cantitatea acestora se pôte înmulți în infinit; nu într'uă singură țară, dar în mai multe de uă dată, cu uă condițiune: ca să consacram producțiunei lor cantitatea de industrie, de muncă ce ele exig.

De unde: valoarea de schimb a lucrurilor nu depinde de cât de cantitatea comparativă de muncă, pusă în producțiunea fie-căruia; ast-fel că: ori-ce spor în cantitatea de muncă trebuie, necesarmente, se determine un spor corespunzător în valoarea însăși a lucrului, și, din contra; ori-ce scădere în muncă trebuie să aducă uă scădere proporțională în valoare (1).

Intr'un cuvânt: singura sorginte a valorii și singura sa măsură este munca și numai munca.

«In starea primitivă și informă a societăței, care precedă acumularea capitalurilor și apropiatiunea soluului, produsul muncei, zice într'adevăr Adam Smith, aparține întreg lucrătorului, iar cantitatea de muncă întrebuintată, de ordinar, pentru a dobândi sau produce un obiect de schimb este singura circumstanță, care

(1) D. Ricardo, Principes d'Economie politique, Chap. Ier, *despre valoare*.

póte să reguleze cantitatea de muncă pe care acest obiect va putea să o cumpere, să o comande sau să o obțină în schimb(1).»

Nici Adam Smith, nici Ricardo, nu au înțeles, importanța practică a teoriei, ce ei au stabilit.

Socialiștii au făcut, însă, dintr'ênsa punctul de plecare al criticei lor contra actualei organizașunii economice a societășei, și temelia propriului lor system.

Karl Rodbertus-Jagetzow, cel d'ântăiș, dă semnalul de alarmă, în celebrele sale scrisori către von Kirchmann(2); el consideră pauperismul și crizele comerciale ca uă consecinșă irreductibilă a principiului de mai sus, stabilit de Adam Smith și D. Ricardo, adică, că «tóte bunurile, din punct de vedere economic, nu sunt de cât produsul muncêi; că ele nu costă de cât muncă.»

Pentru ce, însă, muncitorul nu obșine el întregul produs al muncêi sale, tótă valórea pe care el, cu brașele sale, a creat'o, și, din contră, starea lui devine cu atât mai precariă, cu cât munca sa este mai productivă, se întrébă socialiștii?

Când transacșuniile, relative la împărșirea produsului nașional, sunt lășate lor însăși, rêsponde Rodbertus-Jagetzow, (3) *óre cari circumstanșe*, inerente desvolțării societășei, fac că, cu cât productivitatea muncêi sociale se urcă, cu atât salariulu claselor lucrătóre se reduce la uă mai mică parte din produsul nașional.

Atât timp, cât sclavagiul a durat, proprietarul solu-

(1) Adam Smith, op. citat, t. I, p. 148 și ur.

(2) Karl Rodbertus-Jagetzow, *Zur Beleuchtung der socialen Frage*, apărut, mai întâiș, sub formă de scrisori către von Kirchmann.

(3) Rodbertus-Jagetzow, op. citat, t. I, p. 44 și urm. (numêrul după margine, edișiunea lui Moritz Wirth 1890), p. 61 și ur.

lui, patronul sclavului, și a apropiat, în virtutea forței, tot plusul produs de sclav, nelăsând acestuia, de cât atât cât ia trebuit să trăiască. Când solul a devenit proprietate privată, când capitalul însuși s'a constituit, tot uă asemenea constrângere a continuat să se exercite și asupra libertilor, ba chiar asupra lucrătorilor liberi. Instituțiunea proprietăței solului a avut același efect ca și sclavagiul: *primo* de a face ca produsul să nu aparțină lucrătorilor, ci proprietarului solului și capitalului; *secundo* că lucrătorii, — cari nu posedă nimic, — să fie bucuroși să obțină, în luptelor cu aceștea, din produsul propriei lor munci, atât cât le trebuie ca să pótă continua munca.

Cu chipul acesta, în locul sclavagiului a intrat sistemul contractului între patron și lucrător; acest contract, în formă numai, în realitate, însă, nu este liber; fómee a înlocuit biciul; ceea-ce odinioară se chieama nutreț (*Futter*), azí se chiamă salariu.

Renta și salariul sunt părțile integrante ale produsului național; de unde urméză: că cu cât una, renta, — luată în sensul cel mai larg și coprinzând: renta solului, dobânda capitalului, beneficiul întreprinzătorului, — va fi mai mare, cu atât cea-l'altă, salariul, va fi mai mică, și vice-versa.

Lupta, însă, între factorii acestuî raport fiind inegală, pauperismul și crizele comerciale sunt rezultatul ei normal.

Din acéstă critică, Rodbertus a dedus că remediul rēului stă în înlăturarea cauzelor, cari aduc perturbațiunea, adică, în supressiunea proprietăței solului și a Capitalului; el însuși nu a propus nici un sistem, — de și a promis că va da unul în a V^o a sa scrisóre, — prin care se arate cum s'ar putea realiza desideratele sale (1).

(1) Rodbertus-Jagetzow, promotorul socialismului sciințific, a dat însuși

Cu Karl Marx, teoria valórei a lui Adam Smith și Ricardo a atins ultima ei dezvoltare.

Munca este, după Karl Marx (1), un proces între om și natură. Grație forțelor sale fizice, brațelor, membrilor sale, inteligenței sale, — omul poate pași în fața naturii ca o adevărată putere; el reține, din natură, toate utilitățile de care el are nevoie.

Pământul, cu toate aprovizionările lui, — așa cum el a apărut omului la început, — există fără faptul nimenui.

Munca singură imprimă avuțiilor, înăscute în natură, uă *valóre*.

lovitura de grație nouilor săi adepți: Karl Marx, Lassalle, etc., și planurilor lor de organizațiune socială.

La finele celei de a treia a sa scrisóre către von Kirchmann, citește, în adevăr, următoarele rânduri, forțe edificatoare:

«Totu-și sunt departe de a propune o atare organizațiune pentru present. Nu cred în ori-ce cas în absoluta necesitate a proprietății solului și a capitalului, dar cred în necesitatea ei relativă pentru timpul de azi. Cred, chiar, că știința va pricepe să înlocuească funcțiunile economice ale unei proprietăți, productivă de rentă, dar nu cred că voința liberă a societății este azi destul de tare ca se facă inutilă și constrângerea la muncă, pe care această instituțiune o exercită. Ori, munca este principiul progresului social, este litera inițială a oricărei bogății, a oricărei civilizațiuni. Nu cred dar, — pentru a mă exprima scurt, — că societatea ș'a isprăvit deja drumul prin pustie, că forța ei morală este destul de mare ca țara săgăduită a eliberării de proprietatea solului și a capitalului să pótă fi cucerită și conservată prin munca liberă.

«Pentru ce, dar, ai mai scruta, din nainte, cu un ochi pătrunzător, dreptul generațiunilor viitoare?; la ce ar putea ajuta să te isbești contra ideii de drept a timpului lor? Ai mai putea, încă, ca Philosoph care urmărești o mai departe dezvoltare, — dar ca național-econom practic — proiectele D-tale le-ai scri în nisip și cea d'ântei undă a mișcării populare le-ai șterge fără urmă». (Rodbertus-Jagetzow op. cit, t. I, p. 285).

Iată, în ce chip, cu cât bun simț, acest cugetător execută pe toți acei visionari, cari, eșind din cadrul ideilor și trebuințelor timpului, se pun a construi planuri de reforme sociale, nepotrivite cu acestea.

Printre aceștia sunt negreșit și socialiștii moderni.

(1) Karl Marx, *Das Kapital* t. I, p. 140 și ur.

Acestea, la rândul lor, sunt din nou transformate în alte valori, *tot prin muncă*, și așa mai departe.

Ast-fel că, dacă considerăm întregul fenomen al producției, din punctul de vedere al rezultatului lui, ambele—și instrumentul de muncă (*Arbeitsmittel*) și obiectul de muncă (*Arbeitsgegenstand*)—apar ca instrumente de producție (*Produktionsmittel*) și munca însăși ca uă muncă productivă (1)

Cu alte cuvinte, lucrătorul este *singurul* creator al oricărei valori (*Werth*) și al oricărei plus-valori (*Mehrwert*).

Dacă, dar, este așa, pentru ce lucrătorul nu poate res-cumpăra, cu salariul său, propriul său produs, se întrébă la rândul său, Karl Marx ?

Pentru că, răspunde el, dacă am presupune că un lucrător produce uă valóre de 10 mărci pe zi, și că capitalistul 'l ar plăti drept salariu tot zece mărci pe zi,—acesta, capitalistul, neavând nici un profit în producție, ar înceta de a mai produce.

Pentru a putea, dară, produce va fi silit să facă din două lucruri unul : sau va căuta se reducă salariul lucrătorului, — și 'l va putea reduce până la *minimum de existență*, după Ricardo, Rodbertus și Lassalle, — sau va căuta să 'l facă să lucreze mai multe ore, în aceeași zi, — adică să producă mai multe valori de cât reprezintă salariul, ce el primește ; și într'un cas, însă, ca și în cel-l-alt, lucrătorul este exploatat ; el nu obține întreaga valóre produsă de densus.

Grație acestei exploatațiuni și grație acumulărei valorilor sustrate lucrătorului, se formează *Capitalul*.

Capitalul ! iată inimicul !

Dacă, analysăm, însă, cu atențiune și fără prejudecată, fenomenul producției, lesne ne putem convinge, că atât premisele propuse de Adam Smith și Ricardo,

(1) Karl Marx. *op. cit.* t. I. p. 143.

cât și conclusiunile, — logice de alt-fel, — trase dintr'ênsele de Robertus și Karl Marx, nu corespond adevărului faptelor.

— Da, este adevărat că omul nu *crează* nimic; că el nu face de cât să imprime lucrurilor, aflate deja în natură, uă *valóre*.

Acéstă valóre, însă, nu este numai produsul muncel, — ci și al *capitalului*.

Ce se înțelege, în adevăr, prin *capital*? Se înțelege: a) materia primă; b) uneltele, mașinile; c) și, în fine, provisiunile, de cari lucrătorul are nevoie, pentru a subsista în timpul producțiunei.

Negreșit, că dacă vorbim de o producțiune primordială, — adică de aceia, în care lucrurile sunt direct luate din sênul naturei și consumate fără altă transformare, — nici un capital nu este trebuincios; în acest cas, nimeni nu dispută muncitorului produsul muncel sale; exemplu, vênatul, pescuitul, etc; vênătorul, pescarul sunt, în general, absolut și singurii stăpâni pe vênatul sau peșcele ce ei au prins.

În producțiunea industrială, însă, de ađi, — cu thecnica actuală mai ales, — chiar în systemul socialist, — producțiunea, fără concursul capitalului, nu este posibilă. Decî, sau acest concurs este util și eficace, — adică, capitalul în realitate, ia parte la producțiune, și atunci nimeni nu pôte și nu trebuie să 'l obțină gratuit, — sau este inutil, superfluu, și atunci de ce să mai facem apel la el (1)?

(1) Dic, că nimeni nu pôte și nu trebuie să obțină gratuit concursul capitalului, pentru următorul cuvânt:

Capitalul, precum prea bine s'a zis, nu este, în general, de cât uă muncă acumulată; el presupune la cel ce 'l posedă uă îndoită virtute: uă muncă, uă osteneală în present și uă privațiune în present și în viitor.

Cu ce drept, dar, acel ce nici a muncit, nici s'a privat, pôte el re-

Discuțiune zadarnică însă ; căci, ori cât de priceput ar fi un lucrător, fără capital,—adică, fără cel puțin materia primă, — care azi mai pretutindenă se află saū în domeniul Statului, saū în acela al particularilor, — el, numai cu munca sa proprie, nu va putea, de sigur, nimic produce : *ex nihil, nihil!*

clama, fără a aduce uă gravă atingere însăși personalității omului, — principiu mare întru toate,— ca capitalistul să se despoae gratuit în profitul său?

Objecțiune serioasă, pe care socialiștii aū înțeles-o, și de aceea ei cer, mai întâiu, colectivizarea capitalului și, în urmă numai, usagiul său gratuit?

V

Plecând de la principiul, că *munca este singura măsură a valorilor*, socialiștii au mai dedus încă o consecință: supresiunea monedei metalice.

În această funcțiune, de măsurătoare a valorii, moneda, în noua organizațiune socială, va trebui să fie înlocuită cu *ziua de lucru (Arbeitstag)* normală, după care valoarea produselor va fi fixată și după care se va calcula distribuțiunea lor.

Acastă idee formeză, după mărturisirea lui Karl Marx însuși, adevăratul fundament al socialismului, piatra angulară a întregului sistem socialist (1).

(1) A. Schaeffle, *Quintessenz des Sozialismus*, p. 42 și ur. În sistemul socialist, atât capitalul, cât și solul sunt *colectivizate*; ele aparțin Statului. Acesta, prin agenții săi, coordonă producțiunea după trebuințele consumățiunii; producțiunea se îndeplinește în atelierele Statului, cu capitalul și solul acestuia și sub înalta lui direcțiune; fie-care, pentru a putea produce, și, prin urmare, trăi, va trebui să se înroleze la munca colectivă; el va executa lucrările ce i se vor indica; drept servicii aduse, el va căpăta un certificat pe care sunt însemnate zilele și orele de lucru; cu acest certificat, el se va prezenta la magazinele generale, de unde va putea obține, în schimb, mărfurile de care el are trebu-

VI

Tot din principiul, — că *singură munca este creatoare de valoare*, — socialiștii au mai dedus încă o uă consecință : supresiunea proprietăței solului.

Aceia-ce este și mai grav, însă, este că însuși Adam Smith a dat ântèiul semnal de atac.

«De îndată ce solul unei țèri, zice el (1), a devenit proprietate privată, proprietarilor, ca la toți ce-l'alți ómenî, le place să culeagă acolo unde ei nu au semănat ; ei cer oă rentă chiar pentru produsul natural al pământului. Un preț adițional se stabilește asupra lemnelor pădurei, asupra erbei câmpului, și asupra

înță ; prețul acestora, la rândul lor, se va socoti pe zile de lucru normale, adică după numărul zilelor de lucru trebuincioase producțiune lor ; de exemplu, dacă pentru 100,000 kile grâu ar fi de trebuință 1 milion zile de lucru, pentru oă kilă nu ar fi nevoie de cât de 10 zile ; deci prețul unei kile de grâu va fi 10 zile de lucru ; nu voiă avea de cât să detașez, din certificatul meu, un cupon de zece zile, și voiă avea, din magaziiile statului, una kilă de grâu.

Cu chipul acesta, înlăturându-se și moneda metalică, lucrătorul, care, și din cauza ei, zic socialiștii, nu primea întreaga valoare produsă de el, va putea de aci înainte să rescumpere cu salariul său totă valoarea saă plus valoarea, ce el a creat.

(1) Adam Smith, *op. cit.*, t. I, p. 151.

tutului fructelor naturale ale solului, cari, când acesta era posedat în comun, nu costau de cât osteneala de a le culege și cari, acum, 'l costă mai mult. El trebuie să plătească pentru a fi îngăduit să le culegă, și el trebuie să cede proprietarului solului, din ceea ce el culege sau produce prin munca sa. Această porțiune, sau, cea-ce revine la același lucru, prețul acestei porțiuni constituie renta solului și, în prețul celor mai multe mărfuri, ea formează uă a treia parte constitutivă».

Față de un asemenea limbagiū subversiv, declamațiunile socialiștilor, în contra proprietăței solului, nu trebuie să ne mai mire.

Celebrul aforism al lui Proudhon (1): *la propriété, c'est le vol!* nu este de cât conclusiunea lui logică.

John Stuart Mill face un pas mai departe de cât Adam Smith.

Să presupunem, zice el, casul că un fel, óre-care, de venit ar avea tendința să sporéscă continuū, fără fapt sau sfortare de nicī un fel a proprietarilor lor; că aceștia, cu tótă pasivitatea lor, ar deveni uă clasă socială continuū îmbogățită, prin simplul mers al lucrurilor. Intr'un asemenea cas, nu s'ar viola nicī un principiu, din acelea pe cari repausă proprietatea individuală, dacă Statul 'și-ar apropria, la chiar aparițiunea sa, uă parte sau totul din acest spor. În fapt, nu s'ar

(1) Deja cu câte-va miī de anī înainte de Proudhon, Aristophan, în celebra lui parodie asupra comunismului, «*Adunarea femeilor*», exprimate mai în termeni identici, aceeași idee.

Revoluțiunea femeilor s'a terminat; ele au pus mâna pe guvernământ și acum voesc să organizeze societatea pe principiile comunismului:

Praxagora. Sărăcia nu va mai fi un mobil, pentru că toți se vor hucura de tot: pâine, sărături, prăjituri, tunic, corone, mazăre. Ce avantagiū vor mai avea ei de a nu aduce la fondul comun? Răspunde dacă ai vre-un cuvânt de zis.

Blepyrus. Cu tóte acestea, *cei mai hoși astăzi, nu sunt ei, aceia care au tóte acestea?*

lua nimenui nimic; ar fi numai uă întrebuintăre comună a unui plus de avere, care este produsul exclusiv al circumstanțelor, și care, de alt-fel ar fi un spor nemeritat pentru uă clasă anume. Acest cas 'l presintă actualmente renta solului (1).

Pe de altă parte, socialiștii pretind, după cum am vădut, că de ore-ce munca este singură creatore de valóre, perceperea unei *rente* de către proprietar este un fapt nedrept, uă reducțiune abusivă a salariului lucrătorului; — unii merg chiar, — ca Henry George, în mult citata sa carte «*Progres și Sărăcie*», — până să acuse existența rentei de tóte miseriile, de tóte suferințele de cari sunt atinse clasele lucrátore: orí-ce spor de muncă, orí-ce perfecțiune, orí-ce invențiune, — cu un cuvânt orí-ce progres social se reduce, — la finele finei, — într'un spor de rentă, într'uă îmbogățire nedréptă a clasei proprietarilor; iar Rodbertus Jagezow, Karl Marx, etc., arată existența proprietăței solului și a rentei ca un mijloc de opresiune și de exploatațiune a claselor lucrátore, de către cele ce dețin instrumentele de producțiune: solul și capitalul.

Toți acești inimizii ai proprietăței și rentei solului nu sunt, însă, înțeleși asupra modului, cum să le nimicescă.

Unii, ca Henry George, propun pur și simplu, confiscarea venitului solului — rentei — fără nici uă despăgubire; — acéstă confiscare s'ar opera prin instituirea unui impozit funciar unic, atât de urcat însă, în cât se absorbă întréga rentă; impozit care amintesce, — de și plécă din alte considerațiuni, — impozitul unic al Physiocraților.

Alții, ca John St. Mill, am vădut că se mulțumesc

(1) John Stuart Mill. Principiile de Economie politică. Cartea I, Cap. II secția 6.

cu confiscățiunea numai a plusului de rentă, — adică a creșterii sale ulterioare.

Socialiștii, în fine, măi logici, propun, pur și simplu, readucerea, în patrimoniul comun, a pământului, creat de Dumnezeu pentru usagiul colectiv și comun al tuturor ómenilor.

Inainte de a examina tóte aceste theorii și propozițiuni, este bine să ne dăm séma de opera ce solul o îndeplinesce în producțiune.

Solul presintă pentru om uă întreită utilitate :

a) Grație forțelor sale vegetative, el permite plantei a trage din pământ hrana, de care ea are trebuință, pentru a subsista și a se desvolta.

b) El conține în sinul său materii prețioase, ca metale, pietre, cărbun, petroliu, etc., acumulate de acțiunea timpului și cari pot servi la trebuințele omului, fie direct, fie indirect, în industrie.

c) În fine, prin însușirea lui de a putea suporta pe cója sa pe om și variile lui aședăminte : locuințe, fabrici, căi de comunicațiuni, etc., etc., el dă omului un punct de reaçim, în acțiunea lui economică ; el forméză sediul său — *den Standort*.

Insușirile, forțele și materiile, ce solul conține în sânul său, nu sunt negreșit produsul activității omului sau capitalului său ; ele sunt *originale* și, în parte, *neseabile*.

Ast-fel, facultatea solului, de a ne purta pe cója sa, este originală și neseabilă ; materiile aflate în sânul lui sunt originale, nu însă și neseabile ; în fine, fertilitatea solului este și ea originală, și până la un punct óre-care, și neseabilă.

Tóte aceste însușiri, solul le posedă în mod inegal : facultatea de a ne suporta este, de sigur, aprópe egală, pretutinden ; locul, unde ea se exercită, dă, însă,

solului o valoare inegală; fertilitatea pământului depinde de cantitatea de muncă și de capital, întrebuințate în producțiune; iar, bogăția stofelor minerale, de capriciul naturii (1).

Când proprietarul exploată, el însuși, aceste facultăți ale solului, cu ajutorul muncii și capitalului său,— negreșit că partea de cooperatiune a naturii, în producțiune, nu se poate distinge, de aceea a muncii și a capitalului.

Un lucru, însă, este cert: ori-care ar fi cantitatea de muncă și de capital întrebuințate în producțiunea solului, o atare producțiune fără concursul forțelor productive și originale ale naturii, nu este posibilă.

Când proprietarul cedă altuia usagiul acestor forțe, atunci apare și partea de cooperatiune a naturii.

Salariul, despăgubirea plătită pentru acest usagiū, este *renta solului*.

Renta solului nu este, dar, alt-ceva de cât prețul pe care locatarul îl plătește proprietarului pământului, pentru a putea exploata facultățile originale și nescabibile ale acestuia (2).

Pentru proprietar, renta constituie, prin urmare, un *extra-câștig*, adică un profit, fără muncă.

Dară, numai solul poate da un atare extra-câștig, uă rentă?

Este, iarăși, unul din meritele tot ale nouei școli germane, și, în special, al lui H. von Mangoldt și Albert Fr. E. Schaeffle (3), de a fi degajat și lărgit adevărata idee de rentă.

(1) Theodor Mithoff, *Die volkswirtschaftliche Vertheilung* § 9 și ur. în *Schönb. Handbuch*, t. I. p. 608 și ur.

(2) Mithoff. loc. cit.

(3) H. von Mangoldt, *Grundriss der Volkswirtschaftslehre* p. 166 și ur. Albert Fr. E. Schaeffle, *Die Nationalökonomische Theorie der Absatzverhältnisse*, p. 25 și ur.

Prin *Rentă*, zice Mangoldt, trebuie să înțelegem ori-ce câștig, ori-ce diferență care întrece cheltuețele de producțiune ale unui product, iar nu numai extra-câștigul pe care 'l dă solul.

Ori, cheltuețele de producțiune sunt : despăgubiri pentru întreprinzător de riscurile la cari el este expus, dobânda capitalului, salariul lucrătorului, chiria solului. Diferința în plus, între prețul de schimb și quantumul acestor cheltueli, constituie, propriu zis, *Renta*.

Renta se întâlnește, atât în salariul lucrătorului, cât și în câștigul extra-ordinar, datorit diferitelor «conjuncturi», ale întreprinzătorului.

Talentul artistului, vocea cântărețului, nu se plătesc numai în marginile cheltuețelor lor de producțiune ; geniul inventurului, iscusința comerciantului, ating de multe ori câștiguri, în afară din ori-ce proporțiuni cu costul de producțiune al acestora.

Cu drept cuvânt, dar, Schaeffle zice (1) că de și s'a recunoscut existența unui câștig superior mai mult la renta solului, pentru că ea este cea mai constantă , ea cade mai mult sub simțuri ; dar, uă asemenea rentă este și trebuie să fie pretutindeni. «Isvorând din întâmplare, noroc, geniū natural, «conjuncturi» descoperiri și invențiuni, *extra-câștiguri* sunt în lóte ramurile vieței economice ; ori, acestea, în substanța lor, concordă în totul, cu renta solului» (2).

(1) Schaeffle, op. citat, p. 31.

(2) Trebuie încă să notăm, că, chiar, întâmplarea, norocul, geniul, «conjuncturile», descoperirile și invențiunile, ori-cât ar fi ele de personale autorului lor, totuși, bine considerate, ele nu sunt, în general, de cât un produs social și istoric : grație acumulațiunei de capital și cunoștințe, create de omenire în decursul veacurilor, omul póte întâlni azi în calea sa geniul, el póte face descoperiri, combina diverse «conjuncturi» etc, prin urmare, el profită, de un avantajii pe care însuși nu l'a adus.

Aceea-ce, nici John Stuart Mill, nici Henry George nu voesc să vadă, este un fapt, azi aprópe universal în lumea civilisată, că: chiar, de am presupune, că, la începutul formațiunei proprietăței solului, primul ocupator a spoliat pe cine-va, — de și este absurd de a vorbi de spoliațiune acolo unde nu există proprietar; și de și ocupațiunea a fost, în *tot-d'a-una*, considerată ca mijlocul cel mai legitim de a dobândi proprietatea(1), — totuși, actualii proprietari, în aprópe unanimitatea casurilor, dețin proprietatea lor de la alții, de la care ei au dobândit-o în schimbul unui preț, — preț, câștigat, iarăși aprópe, în *tot-d'a-una*, prin muncă. Orî, drept acest preț, cumpărătorul a înțeles să dobândescă nu numai valoarea actuală a bunului, ci și șansele, bune sau rele, de sporire sau de scădere a acestei valori; lucru logic, căci: *ubi onus, ibi et emolumentum esse debet*.

Dacă, dar, Statul ar avea acest drept, nescris nicăeri, de a confisca ori-ce spor de valóre intervenită fără faptul proprietarului, ar trebui negreșit ca el să fie și obligat de a-l indemnisa, când tot fără faptul său vina sa, ea ar diminua: orî, acésta nimeni nu o propune.

Mai mult încă, pentru ce s'ar limita confiscațiunea numai la renta solului, și nu s'ar întinde ea la toate cele-l'alte rente, identice precum am vădut cu acésta?

Justiția, negreșit, ar exige-o. Uă asemenea justiție ar fi, însă, uă supremă injustiție:

Summum jus, summa injuria!

(1) «*Res nullius primi occupanti fit*» ziceau Romani fără nici uă controversă.

«*Jusula, quae in mari nascitur, occupantis fit*» nullius enim esse creditur» zice Gaius (L. 4, § 3 de *adquirendo rerum dominium* D. 41. 1). Iată, negreșit un lucru născut, fără muncă de nici un fel a omului, și care aparține, totuși, celui căruia, pentru prima-óră, *norocul* 'i-l-a scos înainte.

VII

În fine, tot Economia politică clasică a deslănțuit în contra actualei organizațiunii sociale și economice, aceste lupte de clase, — făcând să se acrediteze credința că, în vecii vecilor, sórta celor în miserie, miseră va rămânea, că nici uă îndreptare pentru ei nu este posibilă.

Ricardo este marele justiciar, care, în numele *legilor eterne*, pronunță acéstă teribilă sentință (1).

Munca, după el, ca ori-ce altă marfă, are un preț natural și un preț curent. Prețul natural este acela care dă lucrătorilor, în genere, mijlócele de a trăi și de

(1) Cât pentru teoria lui Malthus, după care populațiunea are tendința de a crește mai repede de cât mijlócele de subsistență, — teoriă care, în fond, se găsește și la baza teoriei lui Ricardo asupra salariului, — ea nu merită uă serióasă atențiune. Premisele ei au fost și sunt desmințite de cea mai superficială observațiune a faptelor; — dovadă strălucită, excesul de producțiune agricolă din ultimii ani, care a causat uă depreciere atât de considerabilă în prețul productelor, — dovadă, imensele și fertilitățile ținuturii din Africa, Australia, America încă, cari nu aștăptă de cât brațele omului pentru a fi fecundate. Cu tóte acestea, și acéstă teorie, în timpul său, nu a rămas fără un trist resunet; — ea a servit de punct de plecare al multor abuzurii, între cari sunt și legile, nu asupra, — ci în contra săracilor, în Anglia.

a perpetua speța lor. Prețul curent este prețul pe care lucrătorul 'l primește în realitate.

Cel d'ânteiū se determină după modul de traiū al clasei muncitoare,— așa cum el a fost făcut de tradițiunile poporului,—de gradul de cultură al acestei clase.

Cel de al douilea, din contră, depinde, pur și simplu, de legea cererei și ofertei.

Orī, când cererea de muncă este mai mare de cât oferta, prețul curent tinde să întreacă prețul natural ; și vice-versa, când oferta de muncă este superiōră cererei, prețul curent tinde a cădea sub acest preț.

În ambele casuri, însă, reacțiunea, în fapt, este atât de violentă, în cât și urcarea, dar mai ales scăderea întrec cu mult limitele arătate de acest raport.

Ce se întâmplă, în adevăr, în fapt ?

Când prețul curent întrece prețul normal, clasele muncitoare trăesc negreșit mai bine de cât de obiceiū ; ele 'și pot procura uă mai mare cantitate de lucruri, utile saū plăcute vieței, și, prin urmare, *cresce și întretine uă familie robustă și numerōsă.*

Când, din contră, prețul curent este sub prețul natural, sōrta lucrătorilor este de plāns ; sārăcia nu le permite a-și procura nici lucrurile necesarii existenței ; miseria, fōmea, reduc numărul lor. În casul d'ânteiū, oferta de muncă crește și, prin urmare, salariul scade ; în casul de al douilea, oferta scade și salariul crește.

Și într'un cas și într'altul, salariul oscilēză în jurul prețului natural ; ast-fel că, în orī-ce hypotesă, sōrta lucrătorului este judecată : starea actuală, adică, pentru mulți, miseria,—perpetuă și fără leac,—este și va fi lotul lor !

Nimeni mai bine și mai mult de cât Ferdinand Lassalle nu a exploatat acēstă teorie a lui Ricardo.

Pentru a pricepe înrudirea celor douē doctrine : Economia politică classică și Socialismul sciințific ; pen-

tru a admira armonia dintre ele, nu avem de cât să ne raportăm la următoarele rânduri, pe cari Ferdinand Lassalle le scria, încă în 1863, în celebrul său «*Offenes Antwortschreiben an das Central-Comité zur Berufung eines Allgemeinen Deutschen Arbeitercongresses zu Leipzig*»:

«*Legea economică de fer* (1), zice Lassalle (2), — care, sub influența actualelor împrejurări, sub imperiul cererii și ofertei de muncă, determină salariul lucrătorului, — este acesta: că *salariul normal rămâne, în tot-d'a-una, redus la întreținerea necesară vieții, întreținere, care este necesară de obicei unui popor pentru a-și ține zilele și a se continua*. Acesta este punctul, în jurul căruia salariul real, în orî-ce timp, graviteză, întocmai ca uă pendulă, fără ca, verî uă dată, el să se pôtă. mult timp, menține de asupra saŭ cădea de desubt. El nu pôte îndelungat să se rădice de asupra acestuî mediŭ, — căci din mai ușora, din mai buna condițiune a lucrătorilor, se naște un spor de căsătorii și de procreațiune, uă augumentațiune a populațiunei lucrătore și, prin urmare, un spor de ofertă de mâini, care face din nou, ca salariul să cadă, la și sub nivelul său de mai nainte.

«Salariul nu pôte, de asemenea, mult timp să se țină nicî sub întreținerea necesară vieții; căci, în acest cas, se produc emigrațiuni, lipsă de căsătorii, rețineri de a avea și cresce copii, și, în fine, *diminuare a numărului lucrătorilor prin miserie*; tôte aceste circumstanțe, în același timp, vor restrânge și oferta brațelor de muncă și vor readuce, din nou, salariul la nivelul său, de mai nainte.

(1) Lassalle zice de *bronz* [*ehrene*]; am tradus acest cuvânt prin *fer*, pentru că, în românește, mi se pare că el dă mai exact idea exprimată de Lassalle.

(2) Lassalle *op. cit.* p 75 și ur.

«Adevăratul salariu normal consistă în mișcarea — constant — în jurul punctului său de gravitațiune; punct în care el, în tot-d'a-una, va trebui să cadă, în jurul căruia el va trebui se oscileze, câte uă dată, întrecându l (perióda de prosperitate, în tóte saū parte din ramurile de producțiune), câte uă dată, stând sub el (perióda de lipsă, mai mult saū mai puțin generală și de crise).

«Menținerea salariului normal, la aceea-ce este, conform obiceiului unui popor, imperios trebuincios pentru întreținerea vieței și pentru continuarea speciei, — acésta este, vė o repet, înfricoșătórea lege de fer, care guvernă, sub condițiunile de azi, salariul munciei.

«Acéstă lege nu póte, de nimeni, să fie combătută. Aș putea să invoc atâtea ómenī de credință cât și ómenī mari și celebri în sciința economiei naționale, și chiar din șcóla liberală; căci, tocmai șcóla liberală economică este aceia, însă-și, care a descoperit și demonstrat acéstă lege.

«Acéstă lege de fer, plină de teróre, trebuie, domniī mei să vă o gravați, adânc, în suflet, și la ori-ce cugetare, — de la ea, ántėiū, să plecați.

«Cu acéstă ocaziune vė pot da, atât domniilor-vóstre cât și întregii stăi lucrátóre, un mijloc, fără greș, prin care, vă dată pentru tot-d'a-una, vė veți putea preveni în contra tuturilor înșelăciunilor, tuturilor inducțiunilor în eróre:

«Aceluia, care vė va vorbi de ameliorațiunea sórtei clasei muncitóre, puneți-i înainte de tóte chestiunea:

Dacă el recunóște saū nu acéstă lege.

«Nu o recunóște; atunci, trebuie să vė ziceți, că acest om, saū voește să vė înșele, saū este de uă ignoranță de plâns în sciința național-economică. Căci, precum deja am observat, nu există, în șcóla liberală, nici un economist de nume, care să o tăgăduescă. Adam Smith ca și Say, Ricardo ca și Malthus, Bastiat ca și John Stuart Mill sunt unanimi în a o recunóște.

«Unanimitatea absolută a tututor ómenilor de sciință o proclamă.

«Iar acelaia, care recunoște acéstă lege, puneți'i întrebarea :

Cum el o va înlătura.

«Și dacă nu va sci, ce să răspundă, întórceți'i spa-tele. El nu este de cât un vorbăreț gol, care, pe voi saũ pe el, voește să se înșele și să vë orbescă cu frase sonore».

Am vëzut deja că și Rodbertus Jagetzow și Karl Marx plécă, ca și Lassalle de la același punct : sórta lucrătorilor, — cu actuala organisațiune a muncei, — este inameliorabilă.

Ia, să examinăm, acum, de aprópe, valórea acestei pretinse legi.

Și, în acéstă privință, 'mă place a recunoște, că noua școlă germană a readus sciința pe adevératul seũ teren,— pe terenul faptelor și al realității(1).

(1) J. H. v. Thünen, *Der isolirte Staat*, Partea II^a; Roscher, op. cit. t. I, § 160 și ur.; von Mangoldt, op. cit. p. 144 și ur.; H. Roesler, *Zur Kritik der Lehre von Arbeitslohn*, și *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre* p. 399 și ur.; H. v. Scheel, *zur Geschichte und Kritik der Lehre von Arbeitslohn*, in Hildebrand Jahrbücher, IX p. 280 și ur.; A. G. F. Schaeffle, *Das gesellschaftliche System der menschlichen Wirtschaft*, (ed. III) p. 286; H. v. Scheel, *Die Theorie der socialen Frage*; Adolph Wagner, *Rede über die sociale Frage*; G. Schmoller, *Die sociale Frage und der preussische Staat*; același, *Die Arbeiterfrage*; Lujo Brentano, *Das Arbeitsverhältniss gemäss dem heutigen Recht*; același, *Die Arbeiterversicherung gemäss dem heutigen Wirtschaftsordnung*; același, *Die christliche sociale Bewegung in England*; același, *Ueber die Ursachen der heutigen socialen Noth*; același, *Arbeitseinstellungen und Fortbildung des Arbeitsvertrags*; același, *Ueber das Verhältniss von Arbeitslohn und Arbeitszeit*; Schaeffle, *Socialismus und Kommunismus*; același, *Verhandlungen der Bonner Conferenz für die Arbeiterfrage*; același, *Verhandlungen der Eisenacher Versammlung zur Besprechung der socialen Frage*; Nicolaus Schürren, *zur Lösung der socialen Frage*; Fr. Bitzer, *Arbeit und Kapital*; L. Felix, *Die Arbeiter und die Gesellschaft*; C. Walker, *Die sociale Frage*; Becher, *Die Arbeiterfrage*; B. Böhmert, *Der Socialismus und die Arbeiterfrage*; Bamberger, *Die Arbeiterfrage*; Gustav Schönberg, *Handbuch der Politischen Ökonomie* t. II, p. 549 și ur.; etc.

Maî întâiîu, este óre adevărat că augumentarea salariului lucrătorului trebuie să aibă, necesarmente, de consecință înmulțirea populațiunei?

Este încă óre adevărat că scăderea salariului trebuie, în mod fatal, să aducă mortalitatea și reducerea clasei lucrătóre ?

De ar fi și uă propozițiune și alta adevărată,— aũ ele, însă, caracterul unor legi fatale, — inexorabile, cari trebuie să se realise, în mod absolut și constant?

Tóte aceste chestiuni nu comportă un respuns afirmativ.

Din contră, observațiunea cea maî superficială dovedește, că atunci când lucrătorul dobândește un salariũ maî mare, el 'l întrebuinteză, nu pentru a 'și înmulți numėrul copiilor,— ci, din contră, pentru a 'și îndulci existența, a 'și crea un confort maî mare.

Tot observațiunea dovedește, că numėrul copiilor stă, din contră, în raport invers cu starea materială a părinților; — că, cu cât o familie este maî în miserie, cu atât ea are un maî mare numėr de copii; că la cei săraci orĩ-ce prevedere, orĩ ce frăũ, chiar, este necunoscut. Cele douė premise ale lui Ricardo și Lassalle sunt, dar, neintemeiate.

Cât pentru cea de-a treia, ar fi destul să observăm, că dacã, în general, în sciința nóstră, nu există legi eterne, maî puțin acėsta ar putea revendica un atare caracter; — ea, care depinde de atâtea și atâtea circumstanțe, ea care variază după timp, loc și alte diferite și multiple conjuncturi.

Intr'adevăr, — însuși Ricardo recunósce că prin salariũ natural nu trebuie să înțelegem acel minimum, necesariũ pentru ținerea zilelor și continuarea speciei, cum pretinde Lassalle (*zur Fristung der Existenz und zur Fortpflanzung erforderliche Lebensnothdurft*); ci, aceia-ce, după timp, după gradul de cultură al poporului, — este

considerat ca trebuincios existenței, într'un moment dat ; că, prin urmare, este vorba aci de uă limită esențialmente variabilă ; că, această limită tinde a se urca cu civilizațiunea ; că, cutare obiecte, considerate, altă dată, ca lucruri de lux, astă-đi sunt considerate ca esențiale existenței ; că, în fine, chiar adevărată de ar fi, această lege, ea nu are nimic de infricoșător, nimic de absolut.

Nu există, însă, nici o normă care se determine salariul ?

Da.

Maî întâi, costul de producțiune al lucrătorului ; aceia-ce el, în timp și capital, a trebuit să cheltuiască pentru a ajunge la situațiunea bună sau rea, pe care o ocupă în producțiune.

Este invederat, că cu cât un lucrător a trebuit se întrebuințeze maî mult timp pentru a dobândi cunoscințele profesiunei sale,— cu cât el a trebuit se adaste uă maî îndelungată vreme până să începă a produce, și căștiga ;— cu cât maî îndelungat timp el a consumat provisiuni și capital, cu atât el va avea pretențiunii la un salariu maî mare (1).

Al douilea, un salariu odată stabilit într'o profesiune, — el devine un minimum sub care, în general, el nu scade, de-cât în fôrte rari și grave împrejurări ;— tradițiunea, modul de traiu al lucrătorului formeză o stavilă, în contra unei descinderi brusce a salariului.

(1) După E. Engel (*Der Kostenwerth des Menschen* p. 72) costul ; 1) unui copil, cu o instrucțiune inferiôră se sue la 15 ani împliniți la 3738^{mk.}, (4672 lei) ; 2^a) unui adolescent, cu o instrucțiune de mijloc, la 20 ani împliniți, adică la finele periodei de ucenicie, se urcă la 12,437^{mk.}, (14,172 lei) ; 3^a) unui om tânăr, cu uă instrucțiune superiôră, la 25 ani împliniți, se sue la 27,550^{mk.} ; 4^a) unei fete, cu o instrucțiune inferiôră, la 15 ani, se sue la 3763^{mk.} ; 5^a) unei fete, cu o instrucțiune de mijloc, la 20 de ani, la 10,655^{mk.}

Al treilea, lucrătorii, — mai ales acum, de la abolițiunea legilor în contra coalițiunilor și de la proclamarea principiului libertății grevelor, — nu mai apar, în fața patronilor, ca unități, nelegate între ele prin nici un interes, putându-și face uniți altora concurență, ci ca o masă animată de unul și același sentiment: menținerea sau sporirea salariului.

Grație prevederii lor, și mai ales grație injoncțiunii de sus, lucrătorii nu se mai găsesc reduși la ultima extremitate: — să accepte propunerea patronului său să móră de fôme; azi, ei pot susține lupta, săptămâni și chiar luni întregi, sprijiniți pe economiile lor individuale sau colective.

În fine, și lucrătorii și patronii au început să se convingă, că între ei nu există nici o contrarietate de interese; că, din contră, interesele lor sunt comune și depind unul de altul.

La abuserile inumane ale aceloră carți, sprijiniți pe îndiferența legiuitorului, nu esitați a lua în această luptă o situațiune preponderantă, se răspunde, pe toate zilele, prin intervențiunea eficace și morală a societății, în favorul celor slabi și oprimați.

De aceia, școlă germană, în loc să proclame armonia universală a intereselor, — prin liberul lor joc, — recunoște adevărata pornire a omului și caută, pe cale de autoritate, să-și stăpânească excesele.

Ródele date de această politică sunt vizibile.

Nicăeri, socialismul nu este mai puternic, nicăeri el nu are în Stat, chiar, o situațiune mai solidă, ca în Germania, și cu toate acestea, nicăeri, reformele nu se îndeplinesc cu o mai mare liniște, ca în această țară.

Pentru mine, tocmai dezvoltarea socialismului în Germania, proteguită de spiritul de liberă discuțiune, care a caracterizat și caracterisă *doctam Germaniam*, reclamațiunile clasei muncitoare, aspirațiunile ei către uă situa-

țiune mai bună, sunt semne netăgăduite de uă ameliorațiune simțitoare a stărei materiale, a claselor muncitoare din acéstă țară.

Este, în adevăr, sciut că, pentru a *discuta*, pentru a reclama, pe cale pacifică, uă stare mai bună saũ drepturi mai întinse, trebuie ca cine-va să fie pus, deja, la adăpostul primelor trebuințe.

Acel care este flămând, acel care móre de inanițiune nu cere reforme sociale, nici n'are timpul să mérgă și să discute în intruniri publice planurile de organizațiune, a unor, — atât de adânci, de alt-fel, — cugetători, ca Friedrich Engels, Rodbertus-Jagetzow, Karl Marx, Lassalle, etc. ; el cere pâine, saũ, când nu o are, el 'și-o ia prin forță.

Socialismul, în fine, trebuie să recunóștem, a adus acest imens serviciũ sciinței nóstre : el a obligat'o să'și deschidă ochii, să se verifice.

VIII

Iată, dər, cum premisele, puse in fruntea acestui studiu, s'aũ adevėrit una cãte una.

Am putea continua acẽstã paralelã, ŝi, pretutindenĩ, nu am gãsi de cãt aceeaŝi antithesã: Economia politicã classicã pluteŝte in vãzdub; noua Economie politicã socialã, din contrã, stã ferm fixatã pe pãmẽnt, in mijlocul ómenilor, inspirãndu-se ŝi pãtrunđẽndu-se de trebuințele acestora, de aspirațiunile lor, de interesele lor superióre ŝi permanente.

Acẽstã diferință explicã de ce Economia politicã classicã, de la chiar fondarea ei, a rãmas un fel de dogmã misticã, de care nu s'aũ putut împãrtãŝi de cãt cãțiva inițiați; pentru mulțime, ea nu a avut, nici-uãdatã, atracțiune; de unde, fatalmente, ŝi acẽstã lipsã de respect de care, in general, ea este inconjuratã, in țerile unde, incã, ea mai este in curs.

In Francia, de exemplu, cu tóte stãruințele puse de adeptĩ fervenți, ca Bastiat, Frédéric Passy, Michel Chevalier, Léon Say ŝi alĩi; cu tóte cã, in Facultãțile de Drept, ea are onórea unei catedre speciale; cu tóte cã, studiul seũ este obligatoriu in multe școlĩ speciale, ca școlile de Poduri ŝi Șosele, de Arte ŝi Meserii, etc.;

cu toate, că economiștii, de uă mare valóre, au făcut să resune, în aceste celebre incinte, glasul lor autorizat, — totuși, Economia politică classică nu a putut să fie ocrotită în contra deconsiderațiunei de care ea este, definitiv, atinsă.

«După uă periódă gloriósă, — mărturisesce unul dintre cei mai de frunte economiști classici, (1) — în timpul căreia șcôla francesă, — (*șcôlă prin excelență classică*), — a aruncat asupra sciinței nóstre cea mai viuă strălucire, ea, care a debutat cu Quesnay, s'a înălțat în mod prodigios cu Turgot, s'a disciplinat cu J. B. Say și s'a desvoltat cu Dunoyer, Bastiat și Michel Chevalier, pentru a nu vorbi de cât de cei morți, — acéstă șcôlă pare că a perdut astă-zî din vitalitatea ei. Ea face, încă, figură în lume; dar autoritatea sa, de alt-fel descrescând, ea o datorează mai ales trecutului și cător-va talente vigurose, moștenitori direcți ai acestuia. Suprimați uă duzină din numele ilustre sau celebre, dintre cari unele sună tot atât de sus ca și acela al orî-cărui strein și cari, de sigur, vor aparține istoriei sciințelor, nu vedem, printre tineri, cine 'i va putea înlocui. Veți întâlni, — element care, negreșit, nu trebuie disprețuit și care cu drept cuvânt ar putea fi invidiat, — ómenî de bun simț; veți întâlni, încă, ómenî instruiți și specialiști foarte distinși; nu veți întâlni, cel puțin, în număr îndestulător, adevărate spirite sciințifice.

«Cum se explică acéstă stare de lucruri?

«Causele sunt numeroase. Iată cele principale.

«Ele sunt de trei ordine: unele țin la condițiunea Economiei politice în Francia și la gradul de considerațiune ce ea obține printre noi; altele, la caracterul

(1) Joseph Chailley, *Nouveau Dictionnaire d'Economie politique*, Introduction, p. XVI.

propriu și la forma spiritului nostru ; altele, în fine, la organizațiunea învățământului Economiei politice».

Nu, nu acestea sunt cauzele pentru care Economia politică clasică a căzut și va cădea ; ea poartă, în sine, germeul răului original ; sôrta ei este judecată : refuzându-se, prin chiar caracterul său absolut și abstract, orî-cărei idei noi, orî-căruî progres, — negreșit că ea este destinată a orna, — precum vechile mode ornază museele de antichități, — câte-va pagini din istoria științei noastre și nimic mai mult ; timpul său a trecut !

Și cu tóte acestea, ea, încă, tot ar putea revendica un titlu, un loc chiar în mișcarea noastră de azi, în luptele noastre sociale.

Nu a dat ea, ôre, noului socialism primele lui principii ? Pretinsele ei axiome nu au servit, ôre, de punct de plecare nouilor profeți ? Adam Smith, Ricardo, etc, de uă parte, Karl Rodbertus-Jagetow, Karl Marx, Ferdinand Lassalle, etc., de alta, nu și au întins ei uă mână amicală ? Intre câmpurile lor, nu domnește, ôre, uă perfectă armonie ?

Reurecând, precum am făcut, cursul evoluțiunei noului socialism, nu am găsit noi, ôre, la obârșia lui pe însuși Adam Smith ?

Cu drept cuvânt, dar, am putea proclama, că Adam Smith nu *este* părintele Economiei politice ; el este, din contră, părintele legitim, principiul inițial al socialismului științific ; adevăratul fondator al *Philosophiei claselor suferinde*.

TIPOGRAFIA „VOINȚA NAȚIONALĂ”
STRADA BĂCANI, 5. (HOTEL KIRIAZI)

